

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van een etagelinde bij de Grote Hofstede in Gent (Mendonk)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het ministerieel besluit van 5 december 2018 tot voorlopige bescherming als monument van de etagelinde bij de Grote Hofstede in Gent (Mendonk);

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 21 januari 2019 tot en met 19 februari 2019 en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de etagelinde bij de Grote Hofstede in Gent aantoonst;

Overwegende dat de etagelinde bij de Grote Hofstede als monument een wetenschappelijke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De oorspronkelijk als etageboom gesnoeide Hollandse linde dateert mogelijk uit de 16de eeuw of ouder. Het is een veteranboom, die zich omwille van zijn leeftijd in een langzame aftakelingsfase bevindt. De veteranboom wordt gekenmerkt door een grote stamomtrek, door de aanwezigheid van holtes in de stam of in de takken, of door dood hout in de kruin en door spleten of loslatende delen in de schors. Dit maakt hem tot een uniek habitat voor een aantal zeldzame soorten. Monitoring van deze boom kan de levensverwachting van dit herkenbaar exemplaar vergroten.

Door zijn omvang en vermoedelijk zeer hoge leeftijd bezit deze boom een uitgesproken genetische waarde als vertegenwoordiger van een bijzondere varietet;

Overwegende dat de etagelinde bij de Grote Hofstede als monument een historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

Door de bijzondere en omstandige zorg die aan etagebomen werd besteed, vertegenwoordigen etagebomen een oud en historisch relevant bomenpatrimonium.

De etageboom bezit een authentieke standplaats met een sterke ensemblewerking door de historische eenheid die er is met de hoeve Grote Hofstede. De etageboom had mogelijk een functie als schermbeplanting met een breed schaduwveld dat dienst deed als zonnescherm. De etageboom is als merkwaardige boom weergegeven op de kaart van Horenbault uit de 16de eeuw, wat wijst op het groot belang ervan en een mogelijke functie als ontmoetingsplaats;

Overwegende dat de etagelinde bij de Grote Hofstede als monument een technische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De etageboom is een zeldzaam voorbeeld van een dergelijk type boom op een erf. Het landschapselement heeft een uitgesproken technische waarde omwille van een bijzondere

snoeitechniek waarbij alle gesteltakken in meerdere horizontale vlakken werden geleid. In principe werden de loten, die zich ontwikkelen op de gesteltakken, jaarlijks teruggezet. Door de snoeitechniek werd een brede kroon opgebouwd waarbij bedreigende of nadelige weersinvloeden (wind, regen, hagel, zon, bliksem,) rechtstreeks werden afgeschermd. Een ruim schaduwveld zou hier functioneel geweest kunnen zijn als zonnescerm, bijvoorbeeld om marktwaar te verhandelen of om dieren tijdelijk onder de etageboom te stallen;

Overwegende dat de etagelinde bij de Grote Hofstede als monument een esthetische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De etageboom heeft een esthetische waarde omwille van de bijzondere en representatieve groeivorm als gevolg van een kunstmatige, haast kunstzinnige snoeitechniek. De oude boom bezit een eerbiedwaardig voorkomen door de aanwezigheid van een dikke, knoestige stam en gesteltakken, in de vorm van een kandelaar. Omwille van zijn omvang en groeivorm als etageboom is de boom een beeldbepalend object;

Overwegende dat de etagelinde bij de Grote Hofstede als monument een ruimtelijk-structurende waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De solitaire opgaande etageboom, is centraal op het voorerf van de Grote Hofstede aangeplant. De boom aangeplant in het midden tussen twee dubbele hekpijlers, de oorspronkelijke erftoegang tot de voormalige hoeve, bezit een ruimtelijk-structurende waarde. De boomkruin is beeldbepalend op het erf van de hoeve en door de hoogte van de boom is er een zekere bakenfunctie in het vrij open omgevende landschap,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

Etagelinde bij de Grote Hofstede, Oostdonkstraat 5, Gent (Mendonk), bekend ten kadaster: Gent, 13de afdeling, sectie F, perceelnummers 63E (deel), 29A (deel), 30 (deel) en deel uitmakend van het openbaar domein.

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° wetenschappelijke waarde;
- 2° historische waarde;
- 3° technische waarde;
- 4° esthetische waarde;
- 5° ruimtelijke-structurende waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De etageboom is een Hollandse linde en werd aangeplant op het voorerf van de historische boerderij 'Grote Hofstede'. De boom staat aan straatzijde op het erf van een hoeve, ongeveer midden tussen twee dubbele hekpijlers die op 36 m van elkaar staan. De Hollandse linde staat op minder dan 3 m van de grens met openbaar domein. De hoevesite 'Grote Hofstede' heeft het uitzicht uit de eerste helft van de 19de eeuw maar is ouder. De hoeve staat op de plaats van het vroegere 'Oostdonckhof' dat onder andere is afgebeeld op figuratieve kaarten van 1576 en 1663. De gebouwen van de hoeve zijn recent verbouwd en liggen buiten de zone die wordt beschermd.

De structuur van de kruin heeft de kenmerken van een etagelinde, op een hoogte van een paar meter is er een zware takkenkrans waarvan alle takken een horizontale aanzet hebben. Het beheer van deze etage is achterwege gebleven met als gevolg dat er van daaruit veel verticale takken zijn ontstaan. Er is één duidelijke zware doorgaande stam met een tweede etage en een mogelijk relict van een bolvormig geschoren kruin. De eerste etage begint op 1,65 m hoogte. De tweede etage begint op 4,15 m hoogte (aan de onderzijde gemeten). De bovenste etage is gevorkt en is vroeger mogelijk in een bolvorm gesnoeid geweest.

De etageboom heeft een omtrek van 4,96 m (op 1 m hoogte) en 4,50 m (op 0,5 m hoogte). Er zijn adventiefwortels aanwezig in de gesteltakken.

Volgens het bordje dat bij de boom werd aangebracht zou de linde uit 1589 dateren en dus bijna 430 jaar oud zijn. De bron van deze datering is niet gekend. Het is aannemelijk dat deze boom uit het vierde kwart van de 16de eeuw dateert.

Art.3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° omwille van wetenschappelijke en historische waarde is de beheersvisie erop gericht om:
 - a) de boom zo oud mogelijk te laten worden, onder andere via veteranenbeheer;
 - b) wetenschappelijke kennis over de soort, de functie en het beheer te vergroten;
 - c) het traditioneel beheer te herstellen en verder te zetten;
 - d) het beeldbepalend karakter te bewaren;
 - e) de erfgoedcontext te bewaren;
- 2° monitoring:

omwille van de zeldzaamheid van de beheersvorm en de hoge leeftijd van de boom is regelmatige opvolging van de fysische toestand van de boom en zijn standplaats noodzakelijk. Met betrekking tot de standplaats kan verduidelijkt worden dat dit de plaats is die alle boven- en ondergrondse fysische, chemische en biologische factoren omvat die de levensomstandigheden en ontwikkelingsmogelijkheden van de betrokken boom bepalen. Hierbij kan gedacht worden aan bodemsoort, bodemstructuur, waterhuishouding, mineralenrijkdom, doorwortelbare ruimte, blootstelling aan licht, enzovoort. Door deze monitoring kunnen problemen tijdig vastgesteld worden en de nodige acties ondernomen worden. Deze kunnen zowel betrekking hebben op de boom zelf (zoals snoeiwerken) of op de omgeving (standplaatsverbetering);
- 3° toepassen van herstel- en veteranenbeheer:

de etageboom heeft meerdere etages waarvan alle gesteltakken in één horizontaal vlak worden geleid. Soms wordt de eerste etage ondersteund door een draagconstructie. De loten die zich ontwikkelen op de gesteltakken worden periodiek teruggezet. De gesteltakken van deze boom zijn lange tijd niet meer teruggezet geweest. Enkele jaren geleden is er een voorzichtig herstelbeheer toegepast door de zeer lange uitlopers een stuk terug te knotten. In een keer terugzetten tot aan de knot kan nefast zijn voor de boom. Daarom dient dit gefaseerd te gebeuren om de boom de kans te geven zich na elke snoeibeurt weer te herstellen. Het snoeien moet niet enkel gericht zijn op het inkorten van de takken, maar eveneens op het brengen van meer licht in de kroon zodat scheutvorming bevordert wordt. De vorming van deze nieuwe scheuten moet opgevolgd en geevalueerd worden alvorens een nieuwe snoeifase kan aangevat worden. Uiteindelijk is het de bedoeling om de gesteltakken terug te brengen tot op de originele knot. Het hangt echter af van de reactie van de boom op de verschillende snoeifasen of en wanneer dit stadium zal bereikt worden. De vitaliteit van de boom, noodzakelijk om de boom zo lang mogelijk te bewaren, staat altijd voorop. De laatste snoeifase kan pas ingezet worden indien er op de basis van alle gesteltakken nieuwe, vitale twijgen gegroeid zijn die de hergroei van de boom verzekeren. Het eindbeeld op langere termijn is het terug knotten op de oude gesteltakken. Ook de doorgaande spil moet teruggezet worden tot de knotjes op de stam. De gesteltakken op de tweede etage dragen het meeste gewicht. Eén ervan is onderaan hol: het gewicht erboven moet weggenomen worden.

De boom bevindt zich op het moment van de bescherming in een veteraanfase. Mits een aangepast veteranenbeheer kan de boom zo lang mogelijk bewaard blijven. Door het toepassen van 'veteranensnoei' kan de boom ondersteund worden bij het natuurlijk proces van inkrimping van de kroon bij hogere ouderdom.

Gezien de uitzonderlijke waarde van deze boom, en de specifieke kennis die een veteranenbeheer vergt, is het noodzakelijk dat de uitvoering en opvolging van het herstel- en veteranenbeheer deskundig gebeuren, met respect voor de erfgoedwaarden en erfgoedelementen;

- 4° regelmatig onderhoud door middel van regulier beheer:
het regulier beheer moet erop gericht zijn om de boom zo lang mogelijk in stand te houden. Op basis van de beoordeling van de boom (monitoring) kan, indien noodzakelijk, het regulier beheer aangepast worden. Een boom is immers een levend organisme dat een aan zijn ouderdom en fysische toestand aangepaste verzorging nodig heeft. Er moet steeds voor dat type beheer gekozen worden dat het zo lang mogelijk in stand houden van de boom verzekert. Omwille van deze specifieke vereiste, moet dit regulier onderhoud deskundig uitgevoerd worden en moet de boom steeds eerst beoordeeld worden alvorens tot snoei over te gaan. Een periodieke snoei-interval van 3 à 5 jaar is momenteel het meest aangewezen. Het kroonvolume mag gezien de structuur van de boom niet significant uitbreiden.
- 5° standplaatsbeheer:
de standplaats waarin de bomen geworteld zijn bepalen mee hun groeikracht en vitaliteit en hier moet dus voldoende aandacht aan geschonken worden. Wijzigingen in de standplaats moeten steeds afgetoetst worden aan de draagkracht van de bomen. Binnen de standplaats moet onder andere het volgende vermeden worden:
 - a) verdichting van de bodem, een bescherming van de zone onder de kroonprojectie is hiervoor aangewezen door het plaatsen van een passende afsluiting;
 - b) (tijdelijke) wijziging van de grondwatertafel;
 - c) bodemingrepen;
 - d) mechanische schade (bijvoorbeeld ten gevolge van maaien);
 - e) chemische verdelgingsmiddelen;
 - f) vraatschade;Onder de kroonprojectie is een bodemverdichting vastgesteld. Een revitalisatie kan de bodemcompactie opheffen en nieuwe wortelgroei stimuleren. Dit kan gebeuren door luchtinjecties in de bodem (ploffen), en kan gepaard met inbrengen van voedingsrijk substraat. In de zone waar recent nutsleidingen werden gelegd dient bodemverdichting te worden vermeden;
- 6° beschermende maatregelen nemen in geval van werken in de omgeving:
wanneer werken (wegenwerken, rioleringswerken, herinrichting) en hieraan gerelateerde activiteiten (zoals werfinrichting en -verkeer, bemalingen) uitgevoerd worden binnen de beschermingsperimeter moet mogelijke schade aan de boom voorkomen worden door het behoud van de boom mee op te nemen in het werfinrichtingsplan en de werfopvolging, die door een deskundig persoon dient te gebeuren;
- 7° concurrentie door hoogstammige bomen in de onmiddellijke omgeving vermijden die voor lichtconcurrentie kunnen zorgen;
- 8° heraanplanten na afsterven;
omwille van de zeldzaamheid van het fenomeen etageboom en het verderzetten van het historische gebruik van etagebomen en het beeldbepalend karakter dient de boom na afsterven vervangen te worden door een nieuwe Hollandse linde (*Tilia europaea* (x)). Het vervangen van de boom is erop gericht het genetische materiaal van het originele exemplaar te behouden. Er moet daarom na afsterven op dezelfde locatie weer een etageboom aangeplant worden of opgeleid worden uit hetzelfde genetische materiaal. Plantmateriaal (stekken of enten) wordt in voorkomend geval vooraf en op professionele wijze geselecteerd van de bestaande, nog relatief gezonde boom. De beschermde boom heeft uniek en wetenschappelijk waardevol genetisch materiaal, waarvan de bewaring moet verzekerd worden. De stamvoetopslag kan behouden worden en hieruit kan later een nieuwe stam geselecteerd worden (via een spaartelg).

De keuze van deze nieuwe boom en zijn beheersvorm als etageboom vertrekt vanuit de erfgoedwaarden en –kenmerken van het beschermde monument. De jonge boom heeft de eerste jaren na heraanplant een aangepast snoei-beheer nodig (zoals begeleidings-snoei, vormsnoei in etages,) alvorens kan overgegaan worden tot het regulier snoei-beheer;

- 9° wetenschappelijk onderzoek ondersteunen: monitoring van de evolutie die dit levend erfgoed doormaakt, zoals vitaliteit of groei-kracht en conditie, houtaanwas na ingrepen, kroonontwikkeling, vrucht-zetting, reactie op verstoring, enzovoort;
- 10° twee dubbele hekpijlers: Behoud van de locatie en kenmerken van de hekpijlers.

In uitvoering van deze beheersdoelstellingen geldt volgende verplichting:

In geval van conditie- of vitaliteitsverlies van de boom moet er een boomtechnisch onderzoek gebeuren. De maatregelen uit het verslag daarvan worden uitgevoerd na het verkrijgen van een toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed of, zoals vermeld in artikel 6.4.4, §1, eerste lid, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, van de erkende onroerenderfgoedgemeente;

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade. Dit heeft zowel betrekking op de als monument beschermde boom (stam, kruin en wortels) als op de standplaats waarin hij groeit;
- 2° de fysische toestand van de boom en zijn standplaats regelmatig te controleren en te evalueren en tijdig de meest geschikte maatregelen uit te voeren wanneer een probleem zich voordoet (monitoring);
- 3° regulier onderhoud van de als monument beschermde boom en zijn standplaats oordeelkundig uit te oefenen (regulier beheer);
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van tijdelijke publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 3° het aanbrengen van tijdelijke of permanente verlichting of andere installaties;
- 4° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen met uitzondering van gladde schrikdraad en prikkeldraad met houten, ontschorste smalle palen, ten behoeve van veekering;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanplanten, vellen, rooien of ontstronken van andere bomen en struiken en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm tot gevolg kan hebben;
 - e) het aanleggen of wijzigen van verharding of het uitbreiden van bestaande verhardingen;
 - f) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair;
 - g) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
- 5° vernietigen van de vegetatie;
- 6° het aanplanten, vellen of rooien van de etageboom en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm tot gevolg kan hebben;

- 7° het uitvoeren van snoeiwerken, met uitzondering van het regulier beheer;
- 8° het gebruiken van chemische verdelgingsmiddelen, groeiremmers, groeistimulators, hormonale behandelingen, thermische onkruidverdelgers of andere verdelgingsmiddelen;
- 9° het gebruiken van strooizout;
- 10° elke reliëfwijziging van de bodem, wijziging van het hydrografisch netwerk of ander werk of handelingen die impact kunnen hebben op het grondwaterpeil;
- 11° elk werk of handeling dat de aard en de structuur van de bodem kan wijzigen, elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de etageboom tot gevolg kan hebben waaronder graafwerkzaamheden en het stockeren van materiaal of slibgraafwerken;
- 12° het organiseren van evenementen, die het normaal gebruik van het beschermd monument overstijgen;
- 13° het scheuren van grasland of het omzetten van grasland in akkerland of bos;
- 14° het herprofilieren, verdiepen, verstevigen van grachten. Regulier onderhoud is toegelaten, mits er geen schade wordt toegebracht aan de wortel en stam van de bomen;

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

22 MEI 2019

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS